

Most következik a csattanó:

Reánk, az úttörő, pionír kommunistákra a Pártnak nincs szüksége, mert öregek vagyunk – nem értjük a vonalvezetést. Oh, magyar Demokratizmus! Mi nem kaphatunk állást – kenyeret.

Jómagam 61 életéves, testben-lélekben ép, erős férfi vagyok. Jó a hallásom, szemüveg nélkül látok és írok. (Ez a kézírásom.)

Tökéletesen beszélek, írok angolul és németül is. Elsőrendű irodai embernek, józan életű, megbízható, erkölcsös személynek ismernek. A tapasztalatom 550 fiatalemberét elhagyja – kenterben.

Én, a börtönös, elvhu harcos ezt érdemlem a saját fajtámtól?

Öregségi szemszögből nézve Sztálin, Rákosi meg a többi „öreg” elvtárrsal szintén így bánnának el?

Megjegyzem, a pártfegyelem ellen soha nem vétettem, ma is fizetem a tagdíjakat, holott tavaly ősszel egy katonaszökevény ellopta a télikabátomat, a jó ruhámat, pár cipőmet, ingeimet, alsóimat.

Itt az erős, csontig ható hideg, nem tagadom: éhezem és fázom!

Nagyrabecsült Elnök Úr! Mint ember emberhez írtam Önnek. Kérem, bocsásson meg nekem.

Tiszteletteljesen arra kérem szerencsétlen helyzetemben, hogy ha érdemesnek ítéli, szíveskedjék itthoni legmagasabb befolyását érvényesíteni, hogy *legsürgősebben* kenyérkeresethez juthassak. Ha csak addig meg nem fagyok gúnyahiány következtében.

Eszembe jut az amerikai szállóige: „The man who has money is a gentleman, – who has not is a bum!”¹

PIL 704. f. 81. ó. e. (eredeti)

¹ Nyilván az 1931-ben írt *Tiétek a föld!* című füzetéről van szó.

² A *Szabad Nép* 1945. november 27-i számában jelent meg „a Szabad Nép munkatársa, K. I.” (valószínűleg az ifjúsági kongresszuson részt vett delegáció kommunista tagja) interjúja Károlyival. A nyilatkozat a hazai helyzetet a levelekből sugárzó pesszimizmustól elütő optimizmussal itéli meg, különösen a földreformot dicséri. „Többször hangoztattam már, mennyire egy vagyok az új magyar demokrácia törekvéseivel.” Örömmel tér haza minél előbb, de a nemzetgyűlés 29-i megnyitásán még nem tud jelen lenni.

³ Az 1919. április 7-i tanácsi választásokon nő a magyar történelemben először kaptak szavazati jogot. Károlyiné élni akart szavazati jogával, azért kérte lakására a szavazólapot, mert néhány nappal előbb szülte meg Judit lányát, és mivel szavazati joga csak szakszervezeti vagy annak megfelelő szervezet tagjának volt, mint „háztartásbeli” belépett a cselédek nemrég alakult szakszervezetébe.

⁴ „Akinek van pénze, az úriember – akinek nincs, az csavargó,” (angol).

163. BÖHM VILMOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Råsunda, 1945. december 4.)

Kedves Elnök Uram,

megírtam ugyan búcsúleveletem,¹ de ennek ellenére ismét írok, részben, mert tudomásom szerint még Angliában vagy, s részben, mert úgy érzem, olyan mondanivalóm van, amiről Neked is tudomást kell szerezned.

Mindenekelőtt referálni óhajtok bizonyos dolgokról. Arra kérlek, Elnök Uram, hogy a reám vonatkozó referátum maradjon egyelőre diszkrét. Erről Prágeren kívül senkinek ne szólj, senkivel erről ne beszélj.

De előbb fontosabb ügyekről akarok referálni. Svédországban tartózkodik egy tiztagú kereskedelmi delegáció. Az emberek nagy része értelmetlen. Nem érti meg a mai helyzetet. Csak üzleti és zsidó szemüvegen keresztül látják a dolgokat, s lelkük mélyén

ma is horthysták. Ezzel az adott ténnyel számolni kell. De viszont ma nem túlságosan fontos, mert befolyásuk ezeknek az embereknek nincs.

Két küldöttet azonban találtam, akik világos ítéletű emberek...²

IV. *Károlyi-probléma*. Ezt én vettem fel. Nyíltan megkérdeztem, mit tartanak Károlyi Mihályról? Belátták-e hogy mindaz, amit hirdetett, bekövetkezett, hogy ha az ő feje szerint mentek volna a dolgok, ma Magyarország a győzők oldalán állna?

Feleletek: Károlyit mocskolták. De azért mindenki tudta róla, hogy jellemes, nagy befolyású politikus, sokan érzik, hogy csak az ő politikája volt helyes.

„Várják is haza. De ami mindenkire áll, az Károlyira is. Mit hoz? Mit tud teremteni? Maga köré fogja-e csoportosítani a négyfelé húzó ígásokat, vagy meg tudja-e teremteni az egységes vezetést, amely nem tűr semmiféle különleges érdeket? Hoz-e kölcsönt? Hoz-e nyersanyagot, jobb közlekedést, megszabadítást a megszállási költségektől? A jóvátételi fizetések kitolását? Ha jönni fog, tomboló lelkesedéssel fogadják. Ha nem hoz semmit, csalódás lesz. Mert tudni kell, mindenki most Messiást vár. A pénzstabilizációt nevezi az egyik Messiásnak, a mezőgazdasági termelőeszközöket a másik, a harmadik szerszámgepeket, a negyedik vagonokat és mozdonyokat, az ötödik szenet, a hatodik a hidakat, és mindenki az élelmiszereket és ruházatot nevezi Messiásnak.”

Bár Károlyi volna a mindent hozó Messiás - fejezte be erről értékelését barátunk, aki csak elmondotta, anélkül, hogy tudta volna, mennyire lerombolta a 25 esztendő Horthy-uralom az erkölcsöket.

V. *Közhangulat*. „Mindenkire elégedetlen.” Mindenki kritizál. Túlságosan és túl soká nélkülöztek az emberek. És most jön a kemény tél. Mindenki külföldre kívánczik. De ha javul a helyzet, a kikívánczók 3-5%-a sem menne el az országból. Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy az ország dolgozhassék, akkor ez az ország nincs elveszve.

VI. *Revizionizmus*. Mindenki revizionista. Szerintük a lapok cikkei, a rádió, a közhangulat, mindenki revíziót követel, és biztosra veszik, hogy Rákosinak lesznek sikerei a békekonferencián az oroszok segítségével. Ezért van olyan nagy tekintélye. (Benešről és [a] csehszlovákokról otthon olyan hangon beszélnek, ha nyilvánosan nem is, amit én nem akarok e levélben megismételni. Nagyon szomorúnak tartom ezt a revíziós hangulatot. Ezt különben mindegyiknél külön-külön tapasztaltam. És a hozzám érkező levelek is megerősítik a revizionista szellem létezését. Böhme.)

Ezzel befejeztem volna a referátumot. Saját gondolataimat csak zárójelben közöltem. Nem állítom, hogy döntő jelentőségű a referátum, de rendkívül jellemző. Szakszervezeti vezető, aki Párizsban volt, írt kimerítő levelet.³ Sajnos nagyjából megerősíti mindazt, amit a kereskedelmi delegátusok közöltek velem.

Fájdalom, hogy így van, de nekünk kötelességünk, hogy világosan lássuk a helyzetet, eseményeket és az embereket.

Most pedig, Elnök Uram, magamról referálok. Ezt a részt kérem, kezeld különösen diszkréten, hiszen a dolgok természetéből folyik, hogy ezt csak diszkréten szabad - elintézésig - tárgyalnunk. Ha erre vonatkozóan írni óhajtasz, Elnök Uram, akkor vagy kézírással, vagy Annus sógornőmnnek diktálva küldd a levelet.

A felszabadulás után rögtön írtam levelet Szakasitsnak, illetve a pártnak, s jelentkeztem munkára. Kijelentettem, hogy semmiféle hivatalt nem kérek. De dolgozni akarok az ország és párt érdekében, abban a helyzetben, amelyben a mi eszméink győznek. Kópiákból és hónapok késése után érkezett levelekből megállapítottam, hogy rögtön válaszoltak. Amint a beutazás lehetséges, jöjjenek. Nagy szükség van reám.

Azután jöttek a semmitmondó levelek. Látszott, hogy valamely okból nem tudtak vagy nem mertek nyíltan írni. Szeptember 15-én írtak egy levelet, melyben tudatták velem, hogy Nádass, a párt sajtóosztályának főnöke ide akar jönni, sürgősen szerezzek ne-

ki vízumot. De a levélből csak annyit lehetett kivenni, hogy fontos ügyben akar velem tárgyalni. A vízumot 48 órán belül megszereztem. De valamely okból nem jöhetett.

Közvetlen ezután Szakasits írt egy párthivatalos levelet, melyben azt írta:

„Többször írtam már. legutoljára Váradi útján próbáltam levelet Hozzád eljuttatni. Most úgy gondolom, hogy a prágai kongresszuson részt vevő svéd elvtársak biztosan Hozzád juttatják ezt a levelet.

Arról van szó, hogy pártunk mindenképpen igénybe akarja venni munkásságodat, az a meggyőződésünk, hogy Te mind a pártnak, mind az országnak a legnagyobb mértékben ott, Stockholmban tehetnél kitűnő szolgálatokat.

Most kerül sor a stockholmi magyar követség felállítására, úgy gondoltuk tehát, hogy mi a külügyminisztériumban és a minisztertanácson követnek Téged fogunk javasolni. Hangsúlyozni kívánom, hogy ez csak javaslat, de úgy hiszem, a dolog menni fog. Mindenesetre már most tudnunk kell, hogy vállalod-e ezt a szép és felelősségteljes pozíciót. Arra kérlek, válaszolj táviratilag.

Amennyiben vállalod, úgy néhány hétre Pestre kellene jönnöd, kicsit tájékozódni, viszonyainkkal megismerkedni és megbarátkozni.

Sajtóattaséként Nádass Jóska menne ki.” – stb.

24 óráig gondolkodtam. Reális ember vagyok. Tudom, mit jelent a követi állás. Ha volnék valaki, azt mondanám, hogy „felfelé buktatás”. De a semmiből nem lehet bukni vagy buktatni.

Azután egyebet is tudtam. Garmadával jöttek hozzám az üzenetek és levelek. Elvtársaim sürgettek: jöjjenek haza. Kérdezték, mi van velem. Szükség van reám. Az öregek reklamáltak elsősorban. Érthető: ők szemben állnak Szakasitscsal, és kell elhasználatlan erő.

De ők a 25 esztendő Horthy-hörtönben nem tudták, hogy a világ halad, az 1918. évi Böhém nincs, az 1945. évi Böhém pedig tanult a történelemből. Ők nem tudták, hogy értelmes ember Magyarországon ma csak olyan politikát csinálhat, amelynek alappillére: a két munkáspárt együttműködése, a Szovjetunióval való őszinte barátság, antirevizionizmus, a szomszédokkal való együttműködés, a reakció kiirtása stb. stb.

Ha abban reménykednek, hogy én ugyanezt a politikát fogom csinálni (és okos ember, aki engem ismer, nem is gondolhatott másra) – de legalább lesz egy egyenértékű tárgyalófél Rákossal – akkor is tévedtek. Mert 26 évi emigráció után csak hosszú esztendők után lehet az ember a saját pártjában első hegedűs. (Nem is szólva arról, hogy én erre a szerepre nem vágyom, és nem vállalom ezt.)

De nem vállalom ellenzéki szerepet sem a pártnak. A Szociáldemokrata Párt ma országos érdeket jelent. Összekötő kapocs a Kelet és Nyugat között. Aki ma a Szociáldemokrata Pártot gyengíti vagy kettébontja, az ország érdekei ellen cselekszik.

És semleges néző szerepét sem vállalhatom. Mert én nem vagyok beképzelt ember. Károlyi Mihály a pártok felett állhat és kell állnia. Ez országos szükséglet. Én nem állhatok egy sorban Károlyival. Károlyi Mihály csak egyetlenegy lehet, legyen – és van.

Ha hazamegyek, lojálisan támogatom a párt mai politikáját, vezetőségét, még akkor is, ha híveimnek és barátaimnak ezzel csalódást okozok. Az ország érdeke áll mindenekfelett.

Reálisan kifejezve ez azt jelenti: legyen egy kristályosodási pont, Károlyi Mihály. Ezt támogassa minden párt. Ha ezt nem lehet megcsinálni, akkor én befejezem politikai pályafutásomat. Elmegyek nyugdíjba, nyugdíj nélkül.

Mindezeket megfontolva: táviratoztam Szakasitsnak, elfogadom az ajánlatot. Elfogadom, mert ha azt hiszik, hogy így tehetek szolgálatokat az országnak, a pártnak – amint írta –, akkor én teljesítem kötelességemet.

De megírtam neki: súlyt helyezek arra a feltételre, hogy mindenekelőtt hazamehessek egy időre. Másodszer, ha a javaslatot nem fogadják el, ha az új kormány ellenezné, akkor is hazamegyek minden feltétel nélkül. Nem kell állás, nem kell hivatal, otthon fogok dolgozni az ország és eszméim érdekében.

Azután jött még egy levél, amely túlságosan hízelgő reám nézve, azért nem idézem - mert én nem vagyok holló, akinek ki kell hízelegni a sajtót a szájából.

Az új kormány megalakulása után azon gondolkoztam, szabad-e nekem Tildy elnöklete alatt álló kormánytól ilyen kinevezést elfogadni. Megállapítottam magamban: ha a két munkáspárt a kormányban van, ha valóban érdek, akkor elvállalom.

Megkérdeztem a svéd kormányban levő barátaimat. Ők boldogan vennék kinevezésemet. Ezt is megértem.

De azóta nem mozog semmi - csak a föld. Nem hallottam többet az ügyről. Igaz, azóta nem jött még újabb levél. Választások, új kormány - és ki tudja, lenyeli-e a kormány az én kinevezésemet.

Az is feltűnő, hogy a három szövetséges nagyhatalmon kívül még sehova sem neveztek ki követet. A svéd követ négy nap múlva már leutazik. De lehet, hogy a szövetségesek nem akarják egyelőre, hogy legyen Magyarországnak a semleges országokban követe. Bár ezt nem értem, Romániának, Bulgáriának, Finnországnak itt van követsége.

De nem morfondírozok tovább. Így áll a helyzet. Súlyt helyezek arra, hogy Te ismerd, Elnök Uram, a helyzetemet. Én tehát hazamegyek mindenáron. Kértem a csehszlovákoktól átutazóvízumot. Három hét óta ott a kérvény, de még nem intézték el. Talán cikkem az oka.¹ Hogy mikor utazom?

1. Mikor hívnak, illetve kapok beutazási engedélyt.

2. Végleg utazom-e, vagy csak „ismerkedésre” (mellékesen megjegyzem, hogy jobban ismerem helyzetüket, mint ők).

Nagyon szeretném, Elnök Uram, ha sürgősen, még elutazásod előtt tudatnád velem, mi a Te véleményed erre vonatkozóan. Prágernek is megírom, vele beszélhetnétek a dologról.

Remélem, a Grófnő egészsége most már jó. Kérlek, Elnök Uram, add át a Grófnőnek legjobb kívánságaimat.

Mély tisztelettel és régi hűséggel üdvözlő:

PIL. 704. f. 81. ó. e. (eredeti). Közl: KMVÍ II. 398-404.

¹ Ezt a levelet nem ismerjük

² Az egyik Wohl Hugó, a Magyar Wolframlámpa Gyár vezérigazgatója, a másik ismeretlen nevű bankember. Miután információik vegyes értékűek, és a levél megjelent nyomtatásban, csak azt a részt közöljük, amely Károlyi és Böhm itthoni kilátásaira vonatkozik.

³ Kisházi Ödön. Párizsban ülésezett 1945 októberében a szakszervezetek világkongresszusa.

⁴ Böhm, mint Károlyi, Jászi és más októberista emigránsok is, többször tiltakozott a szlovákiai magyarok üldözése ellen.

164. BÖHM VILMOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Råsunda, 1945. december 5.)

Kedves Elnök Uram,

a mellékelt levél már expedíció előtt állott,¹ amikor megjelent búcsúlátogatásra nálam a kereskedelmi delegáció egyik tagja - Wohl -, az Egyesült Villamossági igazgatója. Beszélgetésünk a Te személyedet illetően még fontosabb volt, mint az előző, azért inkább egy nappal később adom fel a levelet és referálok.